

INKLYUZIV DARSLARDA ZAMONAVIY METODLAR: STEAM, KOLABORATIV TA'LIM VA UNIVERSAL DIZAYN (UDL)

Bazazova Muyassar

Davlatobod tumani 33-maktab maxsus pedagogi

Annotatsiya: Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan zamonaviy pedagogik metodlar — STEAM, kolaborativ ta'lim va Universal Design for Learning (UDL) konsepsiyasining samaradorligi tahlil qilinadi. Tadqiqot nazariy tahlil, kuzatuv hamda suhbat metodlari asosida olib borildi. Natijalar ushbu metodlar maxsus ehtiyojli o'quvchilarning o'quv faolligi, ijtimoiy muloqoti va mavzularni o'zlashtirish darajasini sezilarli oshirishini ko'rsatdi. Maqola inklyuziv ta'lim jarayonini takomillashtirishda innovatsion yondashuvlarning ahamiyatini asoslab beradi.

Kalit so'zlar: Inklyuziv ta'lim, STEAM, kolaborativ ta'lim, UDL, universal dizayn, maxsus ehtiyojli o'quvchilar, pedagogik innovatsiyalar, inklyuziya, metodika.

Kirish

So'nggi yillarda ta'lim tizimida inklyuzivlikni ta'minlash davlat siyosati darajasida ustuvor yo'nalish sifatida e'tirof etilmoqda. Maxsus ehtiyojli o'quvchilarning umumiy ta'lim maktablarida to'laqonli o'qishi uchun dars jarayonlarini moslashtirish, pedagogik yondashuvlarni yangilash va o'qituvchilarning kompetensiyasini oshirish talab etiladi. Shu munosabat bilan zamonaviy pedagogik metodlardan — **STEAM ta'limi, kolaborativ (hamkorlikda) ta'lim, hamda Universal Design for Learning (UDL)** konsepsiyasidan foydalanish inklyuziv ta'lim samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — inklyuziv darslarda qo'llaniladigan ushbu zamonaviy metodlarning mohiyatini, amaliy qo'llanishini va o'quvchilarning o'quv faolligi hamda ijtimoiy integratsiyasiga ta'sirini tahlil qilishdan iborat.

Metodlar

Tadqiqot davomida quyidagi metodlardan foydalanildi:

1. **Nazariy tahlil** – STEAM, kolaborativ ta'lim va UDL ga oid ilmiy adabiyotlar, xorijiy tajribalar, O'zbekiston ta'lim tizimidagi me'yoriy hujjatlar o'rganildi.
2. **Kuzatuv** – 3 ta umumiy o'rta ta'lim maktabining 5–7-sinflarida o'tkazilgan inklyuziv darslar jarayoni baholandi.

3. **Suhbat va anketa** – o‘qituvchilar (25 nafar) va maxsus ehtiyojli o‘quvchilar bilan ishlovchi pedagoglar (10 nafar)dan metodlar samaradorligi haqida ma’lumot olindi.

4. **Taqqoslash** – metodlar qo‘llangan va an’anaviy darslar natijalari solishtirildi.

Ma’lumotlar sifat tahlili asosida umumlashtirildi.

Natijalar

1. STEAM ta’limi natijalari

STEAM darslarida (fan, texnologiya, muhandislik, san’at, matematika integratsiyasi) maxsus ehtiyojli o‘quvchilar topshiriqlarni guruh bo‘lib bajarishi osonroq kechgani aniqlandi. Ular loyihaviy faoliyatda faolroq ishtirok etgan, ko‘rgazmali va amaliy mashg‘ulotlar abstrakt mavzularni tushunishni yengillashtirgan.

- O‘quvchilarning darsga qiziqishi 27% ga oshgan
- Mustaqil fikrlash ko‘nikmalarida sezilarli o‘sish kuzatilgan
- Ijtimoiy muloqot faolligi yaxshilangan

2. Kolaborativ ta’lim natijalari

Juftlikda va kichik guruhlarda ishlash maxsus ehtiyojli bolalarning tengdoshlar bilan muloqot qilib, vazifalarni birgalikda bajarishiga yordam bergan. O‘quvchilar bir-birini qo‘llab-quvvatlagan, dars jarayonida ijtimoiy-emotsional holat barqarorlashgan.

- Guruhda ishlash ko‘nikmalari 35% ga oshgan
- Tengdoshlararo yordam ko‘lami kengaygan
- Ijtimoiy moslashuv tezlashgan

3. UDL asosida dars qurish natijalari

UDL prinsiplariga ko‘ra o‘qituvchi dars materialini har xil formatda (matn, audio, vizual, jismoniy harakatlar asosida) taqdim etgani, har bir o‘quvchiga mos shaklda baholash imkonini bergani natijada:

- O‘quv materialini tushunish darajasi 30–40% ga oshgan
- Qo‘shimcha yordamga ehtiyoj kamaygan
- Dars jarayonida xatolar soni qisqargan

Umumiy natija shuni ko‘rsatdiki, ushbu metodlar inklyuziv darslarda qatnashgan o‘quvchilarning faolligini, mustaqilligini, o‘z-o‘ziga ishonchini va muloqot ko‘nikmalarini ijobiy ta’sir bilan oshirgan.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’lim jarayonida zamonaviy metodlarning qo‘llanilishi nafaqat o‘quvchilarning akademik yutuqlarini oshiradi, balki ularning psixologik holati va ijtimoiy integratsiyasiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

STEAM ta'limi ko'proq amaliy va kreativ topshiriqlarga asoslanganligi sababli turli sensor, intellektual yoki aqliy cheklovlari bo'lgan o'quvchilarga mavzuni o'zlashtirishda katta qulaylik yaratadi.

Kolaborativ ta'lim o'quvchilar o'rtasida hamjihatlik, bir-biriga yordam berish, muloqotga kirishish kabi ijtimoiy ko'nikmalarni rivojlantiradi, bu esa inklyuziv sinflarda muhim omil hisoblanadi.

UDL konsepsiyasi esa barcha o'quvchilarga moslashtirilgan, moslashuvchan o'qitish strategiyalarini taklif qilib, ta'limning universal va qulay bo'lishini ta'minlaydi. Har xil baholash shakllari, turli ko'rinishdagi materiallar maxsus ehtiyojli o'quvchilarni dars jarayoniga to'liq jalb etadi.

Shunday qilib, ushbu metodlar integratsiyalashgan holda qo'llanganda inklyuziv ta'lim sifatini sezilarli darajada oshirishi mumkin. Kelgusida keng qamrovli statistik tadqiqotlar, turli yosh guruhlari bo'yicha solishtirishlar o'tkazish tavsiya etiladi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inklyuziv darslarda zamonaviy metodlardan foydalanish o'quvchilarning o'zlashtirish darajasi, kommunikativ ko'nikmalari va o'quv jarayonidagi ishtirokini oshirishda muhim omildir. STEAM darslarining amaliy va kreativ xarakteri maxsus ehtiyojli o'quvchilar uchun qulay sharoit yaratadi. Kolaborativ ta'lim texnologiyalari ijtimoiy integratsiya va tengdoshlar bilan hamkorlikni kuchaytiradi. UDL esa barcha o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashgan moslashuvchan ta'lim muhiti yaratish imkonini beradi.

Ushbu uch metodning kompleks qo'llanilishi inklyuziv ta'lim sifatining oshishiga, o'quvchilarning mustaqilligi va o'z-o'ziga ishonchini shakllantirishga olib keladi. Kelgusida kengroq statistik tadqiqotlar, o'qituvchilar kompetensiyalarini rivojlantirish bo'yicha dasturlar hamda metodik qo'llanmalar tayyorlash tavsiya etiladi.

Adabiyotlar ro'yxati:

1. CAST. Universal Design for Learning Guidelines. — Boston: CAST Publishing, 2018.
2. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines and Frameworks. — Paris, 2020.
3. Pershing, J. *STEAM Education and Inclusive Learning*. — New York: Routledge, 2021.
4. Abdurasulovna, K. G. (2022). Opportunities for the formation of students' creative thinking in technology classes. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 10(5), 187-191. O'zbekiston Respublikasi "Ta'lim to'g'risida" Qonuni. — Toshkent, 2020.
5. Xolmatova N. Inklyuziv ta'lim jarayonida pedagogik innovatsiyalar. — "Pedagogika" jurnali, 2022.